

„V bytí jsme odkázáni na druhé, s nimiž činíme ve vzájemné pomoci svůj život teprve možný. Proto jsme nezávislí, jen když jsme zároveň vpleteni do světa.“ (K. Jaspers)

Vztah jedince, společnosti a svobody

Jak ukazuje výzkum, svoboda jedince je ve společnosti jedna z nejdůležitějších hodnot (Červenka 2004). Zároveň se však dobrovolně vzdáváme části své osobní svobody a přijímáme zákony a pravidla společnosti. Je to zbabělá výměna nebezpečné svobody a nezávislosti za pohodlné otroctví, nezbytná nutnost, nebo je propojení s ostatními sama podstata lidství, bez níž by pojem svobody snad ani nedával smysl?

Nejprve je nutné svobodu nějak definovat. Svoboda je možnost rozhodovat se bez vnějšího nátlaku (Anzenbacher 1987). Na výsledek svobodné volby mají tedy vliv především individuální vlastnosti jednatelů, nikoli např. nebezpečí nebo vyhrožování. Můžeme si myslet, že svobodný člověk není ve svých volbách nijak omezován, ale já se domnívám, že to je jen zdání. Představme si například kosmonauta volně se nacházejícího ve volném prostoru, bez omezujících vlivů, jako jsou gravitace nebo hmotné překážky. I když má kosmonaut obrovskou volnost, není vlastně svobodný, protože se nemůže uvést do pohybu, nemá se od čeho odrazit. Gravitace a okolní hmota jsou sice překážkami pohybu, ale zároveň pohyb umožňují, teprve ve vztahu k nim má smysl. Jinými slovy, pokud jedinec není ve svých rozhodnutích limitován, ale nemá se o čem rozhodovat, nemůže svou svobodu nijak uplatnit a je to, jako kdyby ji neměl. Proto je důležité odlišit pojmy volnost a svoboda a přemýšlet o svobodě jako o schopnosti vybírat z několika možností při své aktivitě. Právě aktivitu je třeba v souvislosti se svobodou zdůraznit, svobodného člověka si představuji jako někoho aktivního, naopak při nesvobodě se mnoho lidí uchyluje k pasivitě.

Při hledání velmi svobodného člověka si jistě vzpomeneme na Robinsona, který žil na pustém ostrově nesvázaný společností lidí, jež se svými pravidly a zákony může být hlavní původkyní zmiňovaného nátlaku. Ale trosečník musí neustále bojovat s tlakem přírody, který do značné míry určuje jeho volby, neboť alternativní možnosti mají velmi často za následek strádání, nebo dokonce smrt. Člověk je tedy neodmyslitelně omezen určitými fyziologickými a fyzikálními limity.

Ve společnosti si lidé vzájemně pomáhají tyto limity překonat. To nám umožňuje dělat věci, kterých bychom jako jedinci nemohli vůbec dosáhnout. Jen díky společné práci mnoha se mohla hrstka odvážlivců vydat na Měsíc, vytvoření fungující ekonomiky nám umožňuje žít v blahobytu. Na ten se sice můžeme dívat jako na něco přízemního, ale těžko bychom mohli hladoví a nemocní zkoumat svět a přemýšlet například o vlastní svobodě. Na druhou stranu je nezbytnou podmínkou

fungování společnosti omezení jednotlivých členů určitými pravidly. V anarchiích se nic dobrého nikdy nevytvořilo, lidé se dokonce stali jeden druhému nebezpečím. Podobně ale dopadá i opačný extrém – totalitní režim, který přijímá vládu i nad velmi osobními záležitostmi člověka, a tak překračuje potřebnou míru pravidel a zbytečně dusí individuální rozvoj jednotlivce.

Jak jsem již zmínil, svobodu omezuje vnější nátlak, což znamená, že rozhodnutí svobodného se řídí jeho individuálními vlastnostmi, např. etickým cítěním, zkušenostmi, inteligencí apod. Člověk se ale s těmito vlastnostmi nerodí, ve své cestě životem k nim postupně dospívá. Potom je nutné položit si otázku: Co vlastně vytváří naši osobnost? Je zřejmé, že to je především vliv výchovy, ať už přichází od rodičů, nebo od společnosti jako celku, např. ve formě oblíbených pohádek. Podobný vliv mají i ostatní aspekty kultury (např. náboženství). Tato působení mají svůj původ ve společnosti ostatních lidí. Jak by vypadala naše rozhodnutí, pokud bychom neměli tyto návody, jak se v nich řídit? Určitě zde do jisté míry působí i geneticky daná přirozenost, ale tu dědíme po rodičích a skrze ně po celé řadě předků, mezi něž jsme takto "vpleteni". Navíc se geneticky nekóduje ani tak základní vlastnost člověka jako je řeč.

Svobodu si spojuji se silnou individualitou a možností konat na základě individuálních pohnutek. Existence takových jedinců je ale možná jen, pokud jsou součástí většího kolektivu. Část nabyté nezávislosti sice musíme věnovat na zajištění funkce kolektivu, ale měli bychom více získat, než ztratit. Myslím si, že ve vztahu k ostatním bychom se v tomto ohledu měli chovat tak, abychom si vzájemně umožňovali jednat nezávisle. Vytvoření takového uspořádání považuji za jedno z nejdůležitějších kritérií, podle kterých má být společnost posuzována. Navzájem si ovšem nevytváříme jenom lepší prostředí k činnosti, nýbrž dotváříme i jeden druhého. Proto nejsme jen vpleteni do okolního světa, svět je zároveň vpleten do nás.

Znaky bez mezer: 3843

Literatura

ČERVENKA, Jan. Hodnotová orientace v naší společnosti. 2004. http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3942/f11/100044s_cervenka-hodnoty.pdf

ANZENBACHER, Arno. Úvod do filozofie. 1987. http://joza.pytel.sweb.cz/uvod_do_filozofie.pdf

ZIELINA, Martin. Kultura jako předpoklad etiky. Výuková prezentace. 2016. <http://www.lf2.cuni.cz/files/page/files/2016/kultura.pdf>